Наукові перспективи
Видавнича група

ISSN 2786-5274 (Print)
DOI:10.52058/2786-5274-2025-6(46)

Ми б'ємось за те, чому
нема ціни в усьому світі —
за Батьківщину.
О. Довженко

Наукові інновації та передові технології

СЕРІЯ "УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ"
СЕРІЯ "ПРАВО"
СЕРІЯ "ЕКОНОМІКА"
СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"
СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

№ 6(46) 2025

Всеукраїнська Асамблея докторів наук із державного управління

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

(Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)

Випуск № 6(46) 2025

Київ – 2025

ISSN 2786-5274 Print
УДК 001.32:1 /3](477)(02)

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6(46)

«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2025. № 6(46) 2025. С. 2186.

Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення від 06.06.2025, № 4/6-25)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.

Журнал видається за наукової підтримки: Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290 журналу присвоєно категорію "Б" із права

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 01.02.2022 № 89 журналу присвоєно категорію "Б" із педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу присвоєно категорію "Б" із економіки та державного управління

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.06.2023 № 768 журналу присвоєно категорію "Б" зі спеціальностей 073 - менеджмент, 076 - підприємництво та торгівля, 015 - професійна освіта

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.08.2023 № 1035 журналу присвоєно категорію "Б" зі спеціальності 053 - психологія

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення результатів наукових досліджень.

Головний редактор:

Романенко Євген Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Козловський Ю.М., Фаринюк З.Л. 1038
ГУМАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД

Корнієнко А.Ю. 1049
ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ КОВІД-19 НА ОСВІТУ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Кузнецова Г.П., Корчова О.М. 1060
КОМУНІКАТИВІСТИКА Й АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ: МЕЖІ ПЕРЕТИНУ ТА ВПЛИВУ

Матвійчук О.М. 1075
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯОРІЄНТОВАНОГО СВІТОГЛЯДУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Мельник Л.В., Смокович Т.В., Шумська В.С. 1086
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Мережко Ю.В., Медвідь Т.А., Сбітнєва О.Ф. 1095
МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ У ХХ СТОЛІТТІ

Мозгальов А.А. 1106
ОБГРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мудрик Д.П. 1114
ФАКТОРИ ТА МЕТОДИ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ОПАНУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Нагорна Г.О. 1122
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МУЗИКАНТА

Орленко І.М. 1131
АЛЬТЕРНАТИВНА ТА ДОДАТКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Проценко П.В. 1142
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ВИЩІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗСУ

Самойленко О.А., Брюховецька І.В., Тригуб А.Ю. 1154
РОЛЬ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ

УДК 373.016:78"19

https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6(46)-1095-1105

Мережко Юлія Валеріївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, тел.: (066) 503 36 16, https://orcid.org/0000-0001-5918-7496

Медвідь Тетяна Анатоліївна кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри хореографії, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, тел.: (066) 713 30 79, https://orcid.org/0000-0003-3207-9983

Сбітнєва Олена Федорівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, тел.: (099) 487-34-05, https://orcid.org/0000-0002-2201-2120.

МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ У ХХ СТОЛІТТІ

Анотація. У статті зроблено ретроспективний аналіз розвитку методики музичної освіти школярів у ХХ столітті. Подано визначення понять: «навчально-виховна мета», «мета музичного навчання», «музичне навчання», «виховання», «розвиток», «методика музичної освіти школярів» (за О. Ростовським).

На думку О. Ростовського, метою навчання методики музичної освіти школярів є формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя музики, під якою розуміється здатність оперувати знаннями й уміннями у процесі осмислення проблем викладання музики в школі та творчої діяльності, спрямованої на їх вирішення, цілісного бачення педагогічного процесу.

Розглянуто провідні системи музично-ритмічного виховання дітей Еміля Жака Далькроза, Карла Орфа. Зроблено акцент на методиці рухової інтерпретації елементів музики. Подано автобіографічні відомості з життя К. Орфа, які виступали як історичні передумови створення музично-педагогічної системи К. Орфа. Розкрито види музичної діяльності за музично-педагогічною системою К. Орфа. Розкрито сутність методичної системи Бориса Тричкова. Висвітлено види робіт за Б. Тричковим, які були покладені в основу музичної діяльності на заняттях з дітьми дошкільного віку та шкільного віку (координація дитячого слуху та голосу; розвиток тонального чуття щодо болгарської пісні та західноєвропейської музики; культивування любові до музики, а також формування бажання співати). Конкретизовано етапи навчання «свідомому» співу з нот, а саме: поступеневий спів гами (без

стрибків); спів зі стрибками по ступенях гами за Б. Тричковим. Охарактеризовано музично-педагогічну концепцію Болеслава Яворського. Розкрито процес формування музичного сприймання і музичної творчості дитини за Б. Яворським, який, на його думку, має включати п’ять етапів «введення у творчість»: накопичення вражень; спонтанне вираження творчого начала в зорових, сенсорно-моторних, мовних виявах; імпровізація рухова, мовна, музична, ілюстрація в малюнках; створення власних художніх композицій; музична творчість (створення пісень, п’єс). Авторами зазначено, що подальші наукові розвідки будуть стосуватися систем музичного навчання на виховання школярів XXI століття.

Ключові слова: методика; музична освіта; музично-ритмічне виховання, школярі; XX століття; заклади загальної середньої освіти.

Merezhko Julia PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Academic and Pop Vocals, Kyiv Metropolitan University named after Boris Grinchenko, Kyiv, tel.: (066) 503-36-16, https://orcid.org/0000-0001-5918-7496

Medvid Tetiana Anatoliivna PhD in Art History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Choreography, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, tel.: (066) 713-30-79, https://orcid.org/0000-0003-3207-9983

Sbitnieva Olena Fedorivna PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Academic and Pop Vocal, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, tel.: (099) 487-34-05, https://orcid.org/0000-0002-2201-2120.

METHODS OF MUSIC EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN IN THE TWENTIETH CENTURY

Abstract. The article provides a retrospective analysis of the development of music education methods for schoolchildren in the 20th century. It defines the following concepts: ‘educational goal,’ ‘goal of music education,’ ‘music education,’ ‘upbringing,’ ‘development,’ and ‘methods of music education for schoolchildren’ (according to O. Rostovsky).

According to O. Rostovsky, the goal of teaching music education methods to schoolchildren is to form the musical and pedagogical culture of future music teachers, which is understood as the ability to use knowledge and skills in the process of comprehending the problems of teaching music in school and creative activities aimed at solving them, as well as a holistic vision of the pedagogical process.

The leading systems of musical and rhythmic education of children by Emile Jacques Dalcroze and Carl Orff are considered. Emphasis is placed on the

methodology of motor interpretation of musical elements. Autobiographical information from the life of K. Orff is presented, which served as the historical prerequisites for the creation of K. Orff's musical and pedagogical system. The types of musical activity according to Carl Orff's musical-pedagogical system are revealed. The essence of Boris Trichkov's methodological system is revealed. The types of work according to B. Trichkov, which formed the basis of musical activity in classes with preschool and school-age children (coordination of children's hearing and voice; development of tonal perception of Bulgarian songs and Western European music; cultivation of love for music, as well as the formation of a desire to sing), are highlighted. The stages of teaching 'conscious' singing from sheet music are specified, namely: gradual singing of scales (without jumps); singing with jumps along the steps of the scale according to B. Trichkov. The musical and pedagogical concept of Boleslav Yavorsky is characterised. The process of forming a child's musical perception and musical creativity according to B. Yavorsky is revealed, which, in his opinion, should include five stages of 'introduction to creativity': accumulation of impressions; spontaneous expression of creativity in visual, sensory-motor, and linguistic manifestations; improvisation in movement, speech, music, and illustration in drawings; creation of one's own artistic compositions; musical creativity (creation of songs, plays). The authors note that further scientific research will focus on music education systems for the upbringing of 21st-century schoolchildren.

Keywords: methodology; music education; musical and rhythmic education, schoolchildren; 20th century; general secondary education institutions.

Постановка проблеми. XXI століття висуває нові вимоги до якості та змісту освіти, значно підвищує її роль у суспільстві. Освіта стає інтелектуально-духовною основою розвитку особистості, суспільства, держави. Вона є найбільш важливою сферою діяльності суспільства, визначальним чинником його політичної та суспільно-економічної стабільності. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал держави, формує громадянина-патріота.

У зв'язку з цим особливе місце в системі організації освітньої діяльності займає музично-педагогічна освіта як важлива ланка загальноосвітньої підготовки учнів різних вікових категорій. Саме тому обізнаність викладачів мистецьких дисциплін у зарубіжним та вітчизняних системах розвитку музичної освіти школярів виступає як вирішальний чинник, який багато в чому визначає якість середньої освіти у загальноосвітніх навчальних закладах.

Метою статті є проведення аналізу існуючих зарубіжних та вітчизняних методичних систем, концепцій розвитку та виховання XX століття.

Методологічною основою дослідження є проведений ретроспективний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення отриманих даних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика музичної освіти шолярів цікавила та цікавить таких знаних науковців як: Гуральник Н. П. [1], Ростовського О. Я., Черкасова В. Ф., Шульгіну В. Д., сучасних дослідників: С. О. Салдан, О. М. Король, Е. З. Тайнель, Жигаль З. М., Поплавська-Мельниченко Ю. В., Ніколаї Г. Ю., Завалко Є. В. та інших.

Виклад основного матеріалу. Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, що надає естетичного забарвлення усьому духовному життю людини. Музика є інтонаційним способом вираження духовних цінностей суспільства (естетичних, світоглядних, моральних). Розкриваючи ціннісне й психологічне багатство особистості, організовуючи духовне спілкування між людьми і поколіннями, музика стає незамінним засобом творчого збагачення естетичного досвіду юного покоління та у цілому всього людства.

«Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури», – так зазначав В.О. Сухомлинський [2]. Учитель має допомогти учням пізнати в музиці джерело людських почуттів, розвивати розуміння музичного мистецтва, навчити захоплюватися неповторністю музичних творів, відкривати через музику світ добра й краси.

У музично-освітньому процесі методика відіграє основну роль, оскільки без неї взагалі неможливий ні сам освітній процес, ні його результат.

Кожен учитель музики задумується над тим, який шлях навчання дітей обрати, як досягти ефективного впливу музичного мистецтва на учнів, якими програмами та посібниками користуватися.

Однак творча свобода вчителя має грунтуватися на правильних уявленнях про природу музики, її соціальні функції та можливості, на глибокому знанні досягнень сучасної науки і передової практики.

Саме така дисципліна як методика музичного виховання допомагає замислитись над такими питаннями як: «Яка кінцева мета уроків музики у загальноосвітній школі? У тому, щоб навчити дітей співати і читати ноти, аналізувати та інтерпретувати їх» тощо [5]. Звичайно, допитливий вчитель знайде відповіді на ці запитання, але не всі вчителі задумуються про кінцеву мету виховання, той ідеальний стан, до якого слід підвести учня.

Нвчально-виховна мета – це той загальний орієнтир, що визначає напрям діяльності вчителя, а не перелік знань, умінь і навичок, якими має оволодіти учень у першому, другому і наступних класах.

Метою музичного навчання є саме розвиток особистості учня, а кінцевим результатом музичного навчання має виступати сформована музична культура як невід'ємна частина духовної культури особистості.

Оскільки музика в загальноосвітній школі виступає як дійовий засіб впливу на учнів, важливого значення набуває питання співвідношення музичного навчання, виховання і розвитку учнів. Навчання у педагогіці розглядається як організована взаємодія вчителя та школярів з метою передачі

молодому поколінню змісту соціального досвіду; виховання – як цілеспрямоване формування емоційного ставлення учнів до дійсності відповідно до певної системи цінностей; розвиток – як накопичення кількісних якісних змін в організмі й психіці учня, які ведуть до вищих рівнів його життєдіяльності.

Отже, виходячи з цього, музичне навчання – це процес взаємодії вчителя й учнів з метою передачі одним і засвоєння іншими досвіду музичної діяльності, як складової змісту соціального досвіду. Під музичним вихованням мається на увазі цілеспрямоване формування естетичного, ціннісного, особистісного ставлення учнів до явищ музичного мистецтва. Музичний розвиток – це процес і результат розвитку музично-творчих здібностей учня, що виводить його на якісно новий рівень музичної діяльності.

Говорячи про музичне навчання, акцентується увага на знаннях і способах музичної діяльності, а висловлюючись з приводу музичного виховання, наголос падає на формування емоційно-естетичного ставлення у школярів до музичних цінностей та усвідомлення їхньої значущості. На кожному уроці музики виникає багато ситуацій, коли насамперед ставляться завдання засвоєння музичних знань, формування виконавських навичок тощо, і не менше ситуацій, коли на перший план виступають завдання формування емоційно-ціннісного ставлення до творів мистецтва.

Пізнання, яке відбувається у процесі музичного навчання, не може зводитися лише до діяльності думки, а неодмінно має становити єдність емоцій і розуму, свідомості і почуття. Якщо ця єдність відсутня, то музика стає дисципліною, що вивчається так само як хімія або математика.

Розглядання таких категорій як музичне навчання, музичне виховання, музичного розвитку дає змогу з’ясувати таку категорію музичної педагогіки, як музична освіта, під якою мається на увазі процес і результат музичного навчання, виховання і розвитку як передумов активної музично-творчої діяльності учня. Музична освіта як процес здійснюється шляхом набуття знань, умінь і навичок музичної діяльності, внаслідок чого відбувається музичний розвиток особистості, її здатність до сприймання, оцінки, інтерпретації, виконання і творення музики.

В основу методики музичної освіти школярів покладені питання, наприклад: «Як зробити урок музики уроком мистецтва?», «Які методи і прийоми сприятимуть проникненню музики у серця учнів, спонукатимуть їх до роздумів?», ця наука є конкретною галуззю музичної педагогіки, що досліджує проблеми музичного навчання, виховання і розвитку учнів та навчальною дисципліною, яка озброює майбутніх вчителів музики знаннями про методику музично-освітньої роботи з дітьми.

Методика музичної освіти школярів як наука вивчає закономірності, принципи, завдання, зміст, організацію, форми й методи передачі вчителем і засвоєння учнями досвіду музичної діяльності, обґрунтовує методологічні засади цього процесу, забезпечуючи високий рівень професійної підготовки майбутніх учителів музики.

О. Я. Ростовський наголощує, що «успішність навчально-виховного процесу залежить, в першу чергу, від його методичного забезпечення. Учитель повинен володіти багатьма методами і прийомами, щоб обрати найдоцільніші з них для вирішення конкретних освітніх завдань. Сукупність методів та прийомів разом зі змістом навчальної програми складає відповідну методику, ефективність якої оцінюється результатами досягнення поставленої мети» [5].

Метою навчання методики музичної освіти школярів є формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя музики, під якою розуміється здатність оперувати знаннями й уміннями у процесі осмислення проблем викладання музики в школі та творчої діяльності, спрямованої на їх вирішення, цілісного бачення педагогічного процесу.

Система музично-ритмічного виховання, створена швейцарським педагогом і композитором Емілем Жак-Далькрозом (1865-1950), його концепція розвитку звучить так: «у русі, методом руху і через рух» [3]. Так він висловлювався з приводу однобокого інтелектуального шкільного навчання, коли інертні почуття та тіло.

Працюючи з дітьми він дійшов висновку, що недоліками традиційної методики є поділ осягнення музики на низку дисциплін, позбавлення музичного виховання його сутнісної основи – емоційності. Вважаючи, що виховати «цілісного» музиканта здатна лише «цілісна» педагогіка, Жак-Далькроз усе життя шукав шляхи відновлення втраченої єдності музичного виховання.

Педагог прагнув до виховання музикальності і дітей, вважаючи неприпустимим розвиток у дітей наслідувальних здібностей. Він помітив, що діти значно легше запам’ятовують пісню, якщо спів супроводжується рухами. У безпосередньому зв’язку з музикою Жак-Далькроз почав використовувати найрізноманітніші рухи – біг, крокування, стрибки, танцювальні рухи. Використовувались вправи, спрямовані на виховання швидкої реакції у дітей. Розвивати музичні здібності, на його думку, необхідно засобами ритму. Вносячи порядок в рухи дитини, виховуючи в ній почуття ритму, ми, тим самим, готуємо її до життєвої, зокрема, музичної діяльності.

Методичні пошуки педагога-музиканта увінчалися створенням музично-педагогічної системи, особливістю якої стала евритміка (зв’язок музики з рухом). Ритм розглядався педагогом як провідний виховуючий чинник і розумівся у широкому значенні – як часовий і акцентний елемент мелодії, гармонії, фактури, тематизму та всіх інших елементів музичної мови. *Головний його девіз* – «Ти сам твір мистецтва, відкрий мистецтво в самому собі, у своєму тілі» [6]. На його думку, завдання вчителя – навчити дітей рухатися у характері музики, передаючи темпові, динамічні, метроритмічні особливості.

Ритміка, сольфеджіо, танець, хоровий спів і музична імпровізація – система музично-творчого виховання старших дітей. Імпровізація як метод музичного виховання, форма художньої творчості є в основі музично-

ритмічного виховання Жак-Далькроза. Зміст музичної освіти в методичній системі педагога представлений у трьох взаємопов'язаних сферах: ритміці, сольфеджіо, імпровізації. Ритміка забезпечує музичний розвиток за допомогою рухів; сольфеджіо формує слух, удосконалюючи вокальну і рухову діяльність учнів; імпровізація виступає основною формою оволодіння грою на музичному інструменті (фортепіано).

Ідеї Е. Далькроза творчого розвитку особистості розвинув видатний німецький композитор і педагог Карл Орф (1895-1982). Інтерес Орфа до музичного виховання пов'язаний із «рухом нового танцю», який поширився в Німеччині у перші десятиліття XX століття, пов'язаний з іменами А. Дункан і М. Вігман. «Нові танці» – це великі групові танцювальні композиції з суто ритмічним супроводом. Для Орфа, який шукав елементарну музику, «танці без музики» стали вихідним елементом його педагогічного задуму.

У 1924 році в Мюнхені відкрилася Школа гімнастики і танцю, заснована Доротеєю Гюнтер і Карлом орфом. Свій колектив вони уявляли в ідеалі як танцюючий і співаючий хор і оркестр. У школі займалися вільною ритмічною імпровізацією, до ніг були прив'язані Брязкальця, які створювали постійний ритмічний фон. Учасники вступали зі своїми ритмами один за одним і, витримуючи індивідуальні ритми до кінця, будували ритмічні імпровізації.

Навчання гри на фортепіано проводилось методом імпровізації на двох інструментах, коли на одному з них виконувалися звуки тонічної квінти, на іншому – імпровізувалась мелодія. Використовувались імпровізації і під керівництвом диригента, котрий пропонованими ритмами і тембрами організовував розгортання композиції.

У Зальцбурзі у 1963 році був відкритий при Академії музики музично-педагогічний Інститут Орфа, який готує вчителів для початкового загального музично-танцювального виховання в дитячих садках і школах, дитячих оздоровчих закладах. Програма включає практику викладання і практику гри на блок флейті, ксилофоні, металофоні, ударних інструментах; «постановку руху» (ритмопластичні вправи і танець) і диригування; режисуру; мовне виховання та інші предмети. Досвідчені педагоги Інституту Орфа пропагандують свою систему музичного виховання у різних країнах світу.

На думку К. Орфа, кінцевою метою музичного виховання є виховання особистості в дусі гуманізму, вивільнення пригнічених цивілізацією її природніх сил, розвитку творчих здібностей. Результатом його півстолітніх зусиль та його соратниці Г. Кеетман стала струнка концепція відродження і виховання природної музикальності людини, яка втілена у методичному посібнику під назвою «'Schulwerk». Це п'ятитомне зібрання найпростіших партитур для дитячих інструментів, пісень для хорового виконання в інструментальному супроводі, вправ у вимові та декламації, ритмічних вправ, театралізованих сценок. Збірки побудовані на народних піснях, фольклорних текстах (приказках, загадках, лічилках, дражнилках тощо). Його новаторство

виявилось у продуманому використанні «елементарної музики», яку він пропонував самим дітям створювати за допомогою руху, танцю і слова. На його думку, фантазію і здатність до переживання слід розвивати у ранньому віці. «Усе, що дитина переживає, усе, що у ній пробуджене і виховане, виявиться протягом усього її життя» [3].

К. Орф дійшов висновку, що якщо музикування проводити на класичних музичних інструментах, то оволодіння складною технікою гри вимагатиме від них значних зусиль, тривалих вправлянь і відволікатиме увагу дітей від музики, імпровізації. До складу орфівського дитячого оркестру увійшли мелодичні ударні інструменти (металофони, ксилофони), немелодичні ударні інструменти (дитячи литаври, барабани, тарілочки), прості духові інструменти, близькі до народної сопілки, смичкові для гри на «пустих» струнах.

Навчання нотній грамоті за К. Орфом відбувалося за допомогою релятивної та абсолютної сольмізації й нотації. Отже, музично-виховна система К. Орфа закладає хороші передумови для участі дітей у різноманітній музичній діяльності, оскільки ґрунтується не лише на інструментальному музикуванні, а й ритмопластичному, танцювальному, співацькому музикуванні.

Вагомий внесок у розвиток музичної педагогіки XX століття зробив болгарський педагог Борис Тричков (1881 – 1944). У 1923 році він видав методичний посібник «Східці», в якому були викладені музично-психологічні основи методу «свідомого нотного співу». Найважливішим завданням навчання співу педагог вважав встановлення координації між слухом та голосом, виховання у співака здатності точно співати основні тонові схидці. В основі його системи навчання лежать принципи наочності, систематичності й послідовності, само активності, аналізу і синтезу. Основними вимогами діяльності на заняттях з дітьми дошкільного віку та шкільного віку були наступні види роботи:

1) досягти повної музичної координації дитячого слуху та голосу;
2) розвинути тональне чуття щодо болгарської пісні та західно-європейської музики;
3) культивувати любов до музики, а також активне бажання співати.

Навчання «свідомому» співу з нот включає два етапи: поступеневий спів гами (без стрибків); спів зі стрибками по ступенях гами. Спів відбувався по нотах з їх назвою та не називаючи їх; співом на одному «нейтральному» складі; співом пісні з текстом. Спів гами на першому етапі (етапі «абстрагування») відбувався закритим ротом, рукою діти показували рух мелодії. На другому етапі мажорна гама співалася з назвами звуків; накреслення східців на дошці і спів звуків гами, які вчитель показує вибірково; двоголосний спів.

Дана методична система Б. Тричкова розповсюджена у сучасних загальноосвітніх школах, дає позитивні результати музичного навчання серед школярів.

Вагомий внесок у теорію і практику музичної освіти в Україні вніс Болеслав Леопольдович Яворський (1877 – 1942), музикознавець, автор теорії музичного мислення, педагог-новатор, вихователь багатьох діячів української музичної культури – М. Леонтовича, П. Козицького, Г. Верьовки та ін. У процесі організаторсько-педагогічної діяльності Б. Яворського закладалися основи нової музичної педагогіки, утверджувався новий вид музичної роботи як «музичне виховання».

Метою музичного виховання він вбачав розвиток загальнохудожніх та інтелектуальних даних, закладених в дитині самою природою, створенні основи для розвитку музичного сприймання, художнього творчого мислення. Чільне місце у своїй концепції він відводить музичному,зокрема, інтонаційному мисленню як комплексу практичних здібностей.

Учений вводить поняття «внутрішньої слухової настройки» як здатність відчувати за допомогою музичного мислення внутрішньоладові тяжіння. Також Б. Яворський радив приділяти особливу увагу формуванню творчих здібностей особистості. На цій основі була створена цілісна концепція розвитку асоціативного мислення учнів. Його педагогічне кредо: «Моє завдання не повчати вас, а навчити вас мислити». У практичній діяльності з дітьми педагог застосовував метод розширення художньо-музичних обдарувань дитини. Особливого значення він надавав слуханню музики, вважаючи його основою всієї системи музичного виховання. У процесі слухання твору надавав важливого значення попередньому розкриттю його історичної та культурологічної панорами. Важливим завданням учений вважав встановлення логічно-доцільної послідовності музичних творів для поступового збагачення музичних уявлень і знань.

Процес формування музичного сприймання і музичної творчості дитини, на думку Б. Яворського, має включати п’ять етапів, які він назвав «введенням у творчість»:

- накопичення вражень;
- спонтанне вираження творчого начала в зорових, сенсорно-моторних, мовних виявах;
- імпровізація рухова, мовна, музична, ілюстрація в малюнках;
- створення власних художніх композицій;
- музична творчість (створення пісень, п’єс) [8].

Педагогічна система Б. Яворського спрямовує дітей від активного процесу сприймання до власного творчого осягнення життя через мистецтво. Педагогу належить розробка основних ідей формування музично-творчих здібностей дітей: ідея доцільності й необхідності педагогічного керування дитячою творчістю, ідея вивчення фольклору як стимулу творчого розвитку учнів.

Висновки. Отже, аналіз наукової літератури дозволив узагальнити основні складники музично-педагогічної системи Карла Орфа, висвітлити

особливості швейцарської методичної системи Еміля Жака-Далькроза, висвітлити основну суть методичної системи музичного навчання «Сходинки» Бориса Тричкова, розкрити внесок у теорію та практику музичної освіти України Болеслава Яворського. Подальші наукові розвідки будуть стосуватися систем музичного навчання на виховання школярів XXI століття.

Література:

1. Гуральник Н. П. Історія музичної освіти України: курс лекцій для студентів музичних спеціальностей ВОЗ мистецького спрямування. 2-е вид., виокремлено та конкретизовано історичний дискурс. Київ: вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 31 с. URL: https://surli.cc/wtqhdt

2. Мішедченко В. В. Місце та роль музичної казки в освітньому процесі початкової школи. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 72, том 2019. URL: https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/72-2019/part_2/8.pdf

3. Музично-педагогічні системи та концепції XX століття: підручник / [С. О. Салдан, О. М. Король, Е. З. Тайнель та ін.] ; за заг. канд. пед. наук, проф. Е. З. Танель. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 328 с.

4. На урок / Скакун М. В. Реалізація художньо-естетичного потенціалу дошкільників під час проведення музичних свят та розваг [Realization of the artistic and aesthetic potential of preschoolers during musical holidays and entertainment]. URL: https://surl.li/mtilln

5. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.

6. Солодовнік Лілія. Інтеграційні константи взаємодії видів мистецтв в історії музично-педагогічної думки. URL: https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/525/1/659-1217-1-SM.pdf

7. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: [підручник]. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.

8. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. Вид. 3-тє, допов. Київ : НАКККіМ, 2016. 264 с.

References

1. Huralnyk, N. P. (2015). *Istoriia muzychnoi osvity Ukrainy: kurs lektsii dlia studentiv muzychnykh spetsialnostei VOZ mystetskoho spriamuvannia. [History of music education in Ukraine: a course of lectures for students of music majors of the artistic direction of the Higher Educational Service]*. 2-e vyd., vyokremleno ta konkretyzovano istorychnyi dyskurs. Kyiv: vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. 31. Available at: https://surli.cc/wtqhdt (accessed 27 May 2025). (in Ukrainian).

2. Mishedchenko, V. V. (2019). Mistse ta rol muzychnoi kazky v osvitnomu protsesi pochatkovoi shkoly. [The place and role of musical fairy tales in the educational process of primary school]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. Vyp. 72, tom 2019. Available at: https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/72-2019/part_2/8.pdf (accessed 26 May 2025). (in Ukrainian).

3. Muzychno-pedahohichni systemy ta kontseptsii XX stolittia [Music-pedagogical systems and concepts of the 20th century: pidruchnyk] / [C. O. Saldan & O. M. Korol & E. Z. Tainel ta in.] ; za zah. kand. ped. nauk, prof. E. Z. Tanel. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2015. 328.

4. Na urok / Skakun M. V. Realizatsiia khudozhno-estetychnoho potentsialu doshkilnykiv pid chas provedennia muzychnykh sviat ta rozvah. Available at: https://surl.li/mtilln (accessed 27 May 2025).

5. Rostovskyi, O. Ya. (2011). *Teoriia i metodyka muzychnoi osvity [Theory and methodology of music education]:* Navch.-metod. posibnyk. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. 640.

6. Solodovnik Liliia. *Intehratsiini konstanty vzaiemodii vydiv mystetstv v istorii muzychno-pedahohichnoi dumky. [Integration constants of interaction between types of art in the history of musical and pedagogical thought]*. Available at: https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/525/1/659-1217-1-SM.pdf (accessed 25 May 2025). (in Ukrainian).

7. Cherkasov, V. F. (2014). Teoriia i metodyka muzychnoi osvity [Theory and methodology of music education]: [pidruchnyk]. Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka. 528/

8. Shulhina, V. D. (2016). Ukrainska muzychna pedahohika: pidruchnyk [Ukrainian music pedagogy] [dlia stud. vyshch. navch. zakl.]. Vyd. 3-tie, dopov. Kyiv : NAKKKiM. 264.